Наука і Освіта

НОВА ІЛЮСТРОВАНА ПУБЛІКАЦІЯ КІУС-у ПРО КУЛЬТУРУ КОЗАЦЬКОЇ ЕЛІТИ МАЗЕПИНОГО ДВОРУ В БАТУРИНІ

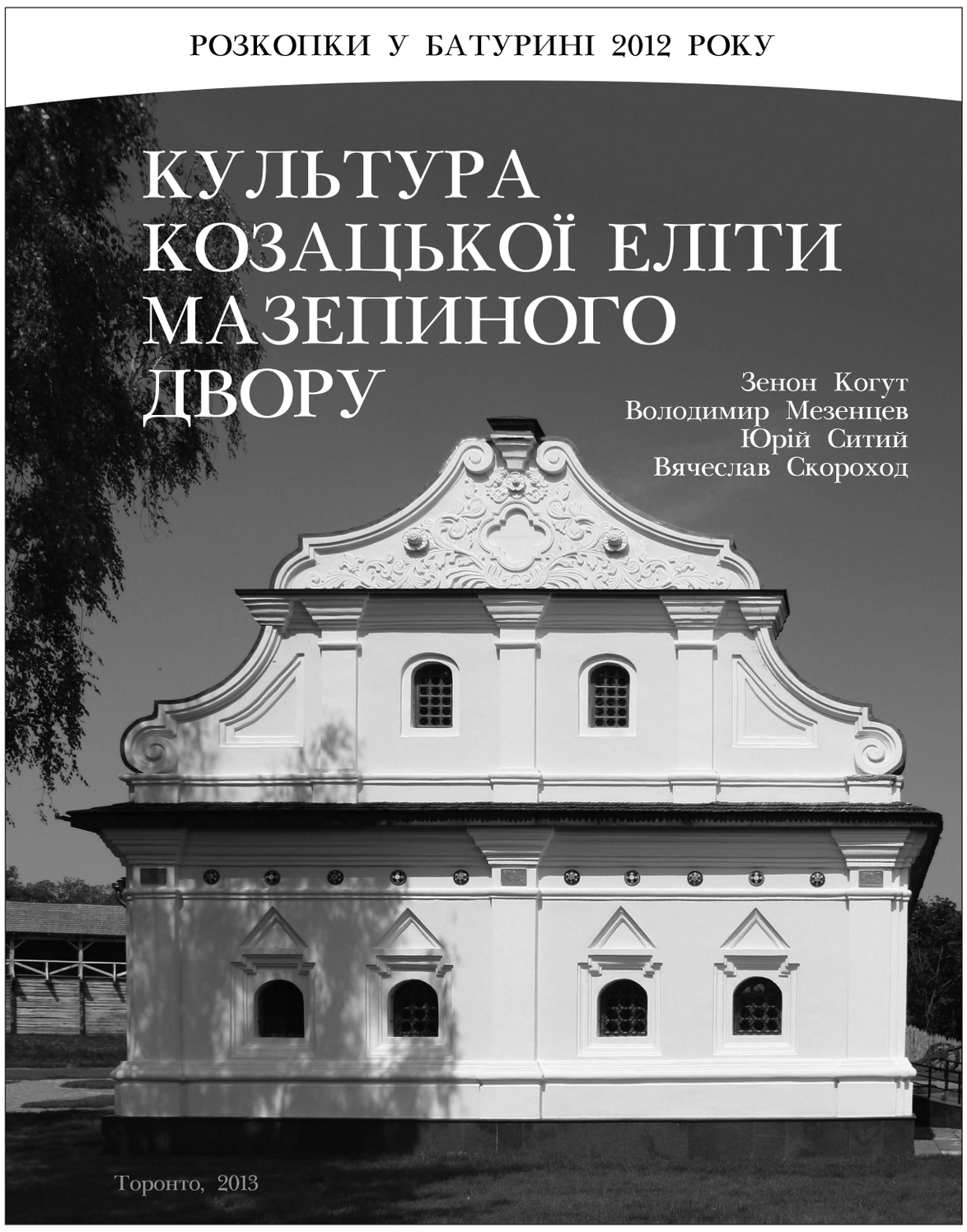

Обкладинка буклету.

Д-р Володимир Мезенцев
КІУС, Торонто

З 2001 р. українські та канадські археологи й історики спільно вивчають старожитності Батурина. Розкопки цього міста Чернігівської области та публікацію їх результатів спонсорують Програма Дослідження Східньої України ім. Ковальських при Канадському Інституті Українських Студій (КІУС) Альбертського університету в Едмонтоні й Торонті, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, Понтифікальний Інститут Середньовічних Студій Торонтського університету та Дослідний Інститут «Україніка» у Торонті в Канаді. Проєкт очолює видатний історик Гетьманату, попередній директор КІУСу та голова Програми ім. Ковальських, проф. Зенон Когут. Щедрими меценатами історико-археологічного вивчення Батурина є бл. п. поетеса Володимира Василишин та її чоловік, мистець Роман Василишин, з Філядельфії у США. Чернігівський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка став базою Батуринської українсько-канадської археологічної експедиції.

Археологи встановили, що це поселення виникло наприкінці XI ст. як прикордонна фортеця чернігівського князівства. У 1669-1708 рр. Батурин був столицею козацької держави, де розміщувались резиденції гетьманів та їх збройні сили, садиби козацьких старшин (офіцерів) і державних службовців та урядові установи. Місто процвітало за славного гетьмана Івана Мазепи (1687-1709 рр.). 1708 р. батуряни підтримали виступ Мазепи за незалежність центральної України від Москви і мужньо обороняли твердиню від армії царя Петра I. З великими втратами російське військо захопило гетьманську столицю, пограбувало й спалило її до тла і задля покарання повсталих вигубило полонених козаків, урядників та усе цивільне населення, разом до 14,000 українців.

Понаддесятилітні археологічні досліди у Батурині та здійснені на їх основі маштабні натурні реконструкції фортечної цитаделі, церков, військової скарбниці, судової палати і гетьманських палаців відтворили образ зруйнованої столиці козацької держави. Завдяки праці нашої експедиції, це місто є єдиним з кількох столиць Гетьманщини, де 13 років ведуться щолітні польові дослідження. Вони висвітлюють ще маловідомі культуру та побут козацької еліти.

Новою публікацією з цієї теми є багатоілюстрований буклет Зенона Когута, Володимира Мезенцева, Юрія Ситого і Вячеслава Скорохода *Розкопки у Батурині 2012 р. Культура козацької еліти Мазепиного двору* (Торонто: Видавництво «Гомін України», 2013 р.), 24 стор. українською мовою, 56 кольорових ілюстрацій на ґлязурованому папері. Ця науково-популярна історико-археологічна праця видана коштом КІУСу та Дослідного інституту «Україніка».

Вона ознайомить з українськими й канадськими дослідниками Батурина, спонсорами, меценатами і жертводавцями цього проєкту в Канаді та Сполучених Штатах. Коротко розповідає історію міста у князівський та козацький періоди, головне про золоту добу Мазепиного правління, розорення Батурина вщент царським військом у 1708 р., відбудову міста останнім гетьманом Лівобережної України Кирилом Розумовським (1750-64 рр.) і його занепад протягом XIX-XX ст. Руйнацію Мазепиної столиці, варварське поголовне винищення мешканців та їх масові жорстокі покарання описано за маловідомим літописом представника старшинської верхівки Якова Радкевича 1734 р., що опублікували у Києві 2012 р.

Автори розглядають матеріяли розкопок залишків спаленого палацу, церкви й великої службової споруди садиби Мазепи на передмісті Батурина Гончарівці у 2012-13 рр. Дослідження решток цього палацу є важливим для вивчення місцевих та київських будівельно-орнаментальних прийомів і впливів Заходу на архітектуру й мистецтво українського барокко. Знайдені в ході розкопок службового приміщення численні та інформативні артефакти свідчать про розвинуте виробництво і декоративно-ужиткове мистецтво Батурина, про заможність, освіченість, інтелектуальні заняття й культурні інтереси козацьких старшин, ад'ютантів, покоєвих та писарів, які працювали у гетьманських покоях, генеральній військовій канцелярії, архіві чи бібліотеці при палаці. Аналізи знахідок показали, що ці мешканці службової будівлі грали у шахи та читали ілюстровані книги, позичені, мабуть, з добірної бібліотеки Мазепи. Археологічні досліди виявили проникнення до гетьманської столиці европейської літератури і творів мистецтва та її широкі торгівельні зв'язки з Заходом, Московією й Туреччиною. Історичні джерела також повідомляють про таємні дипломатичні відносини Мазепи з турецьким султаном та про присутність його портрету в залі гончарівського палацу.

У буклеті розповідається про розкопки поховань загиблих від московської навали, що відкрили біля палацу Розумовського, та нові друковані й інтернетні статті археологів про погром Батурина та розкопки могил жертв різанини 1708 р. українською і англійською мовами. Підсумовуються останні висліди фізико-антропологічних аналізів останків батуринців XVII-XVIII ст., ексгумованих нашою експедицією.

Видання ілюструють портрети, світлини археологічних знахідок і розкопаних решток споруд, екстер'єрів та інтер'єрів відбудованих гетьманських палаців, церков і цитаделі Батурина, його аерофото, комп'ютерні реконструкції архітектури й декору головної резиденції Мазепи на Гончарівці та предметів старшинського обладунку, а також знімки із публічних заходів для відзначення роковин Батуринської трагедії у 2012-13 рр. Наприкінці брошури подано посилання на використані джерела і наукову літературу.

Ця публікація розрахована на широке коло читачів та вчених. Буклет можна придбати за $8.95 у Видавництві КІУСу кредитною карткою через захищену електронну систему (http://www.ciuspress.com/catalogue/history/333/kul%27tura-kozats%27koyi-ielitimaziepinogheo-devoru), е-поштою (cius@ualberta.ca), телефоном (780/492-2973), факсом (780/492-4967) або звичайною поштою: CIUS Press, 4-30 Pembina Hall, University of Alberta, Edmonton, AB, Canada T6G 2H8. Поза межами Канади ціни — у долярах США. **Буклети цієї серії також продаються у канцелярії Крайової Управи Ліґи Українців Канади в Торонті (тел.: (416) 516-8223, email: luc@lucorg.com).**

Кістяна шахова фігурка. Розкопки залишків службової споруди Мазепиної садиби на Гончарівці 2012 р. Фото археологічних знахідок Володимира Мезенцева.

У серпні українсько-канадська експедиція продовжить розкопки залишків маєтку Мазепи та гетьманської фортеці й пошук нових археологічних свідчень про трагедію 1708 р. у Батурині. Теперішня криза в Україні не дозволяє державі надалі фінансувати наш науковий проєкт. Його продовження цього року цілковито залежить від підтримки спонсорів та жертводавців у Північній Америці.

Добродіїв з Канади, які бажають допомогти історико-археологічним дослідженням Батурина та публікації їхніх результатів, ласкаво просимо надіслати чеки з пожертвами за адресою: **Orest Steciw, M.A., President, Ucrainica Research Institute, 9 Plastics Ave., Toronto, ON, Canada M8Z 4B6.** Чеки мають бути виписані на: **Ucrainica Research Institute (memo: Baturyn Project).** Цей інститут надішле канадським громадянам офіційні посвідки для сплачування податків.

Доброчинцям з Сполучених Штатів радимо надіслати пожертви за адресою: **Prof. Martin Dimnik, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 59 Queen's Park Cr. E., Toronto, ON, Canada M5S 2C4.** Просимо ласкаво виписати Ваші чеки на: **Pontifical Institute of Mediaeval Studies (memo: Baturyn Project).** Знаний канадський історик України-Руси проф. Мартін Дімнік є дослідником старого Батурина та фінансовим директором цього археологічного проєкту. Він надішле американським громадянам посвідки для звільнення внесків від оподаткування. Усім жертводавцям буде висловлено подяку в пов'язаних з проєктом публікаціях та публічних доповідях.

Додаткову інформацію про Батуринський проєкт у Північній Америці можна отримати від його виконавчого директора д-р Володимира Мезенцева за телефоном (416) 766-1408 чи email: v.mezentsev@utoronto.ca. В Україні за довідками, будь ласка, звертіться до керівника Батуринської археологічної експедиції при Чернігівському університеті Юрія Ситого за телефоном (46-2) 774-296 чи email: yurisytyi@gmail.com.

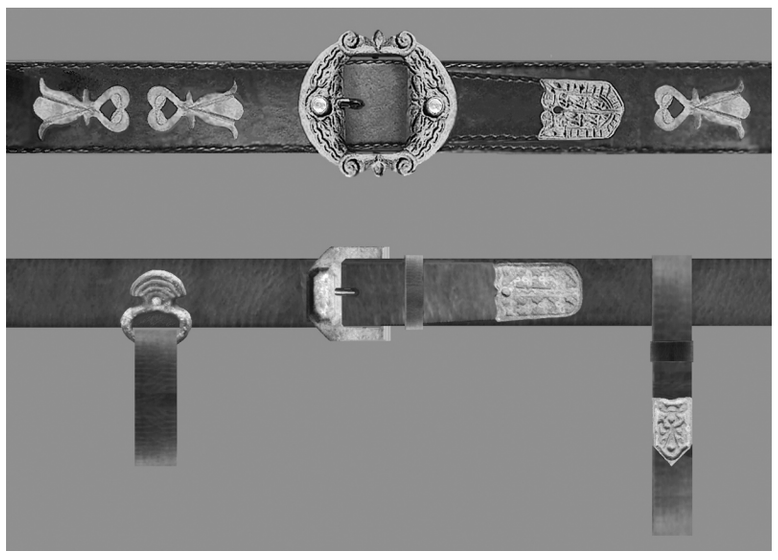

Реконструкція оздоблених шкіряних поясів козацьких старшин за матеріялами розкопок службової будівлі Мазепиного маєтку 2012-13 рр. В. Мезенцева та Сергія Дмитрієнка. Комп'ютерний фотоколаж С. Дмитрієнка.

Канадський інститут українських студій (КІУС) — провідний осередок українознавчих студій поза межами України, покликаний розвивати і підтримувати науково-дослідну роботу з української та українсько-канадської тематики. Щоб отримати детальнішу інформацію, просимо відвідати наш веб-сайт www.cius.ca, фейсбук www.facebook.com/canadian.institute.of.ukrainian.studies?ref=hl або зв'язатися з д-р Богданом Клідом (780) 492-2972; cius@ualberta.ca.

Укріплення цитаделі Батурина XVII ст. Реконструкція на основі археологічних даних 2008 р. Фото Миколи Турчина.

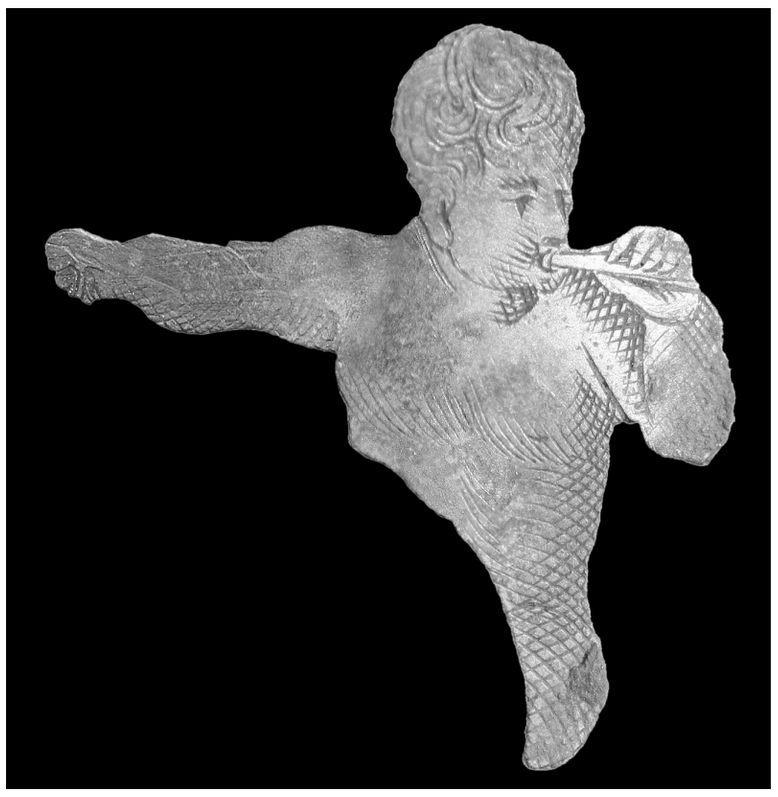

Уламок бронзової оправи книги з вирізаною і гравірованою фігуркою чоловіка, що сурмить. Розкопки службового приміщення на захід від палацу Мазепи 2012 р.

LEARNING AND EDUCATION
IS SPONSORED BY
STUDIUM RESEARCH INSTITUTE AND DESNA FOUNDATION